

له په راویزی ده ستگیرکردنی نه لی کیمیاوی هوله ند

Frans van Anraat-دا

نه میر قادر

فرانس له ۱۹۴۲-۸-۹ له باکوری هوله ندا له شاری - Den helder - دایک بووه، باوکی له سوپای هوله ندا له به شی ده ریاوانیدا کاری کردووه، فرانس بو جاری یه که م له سالی ۱۹۷۳ دا هوله ندا ی به جیهیشتووه، نه و بو زور کارگه ی به رهه م هینان و نه ندازیاری له بواری کیمیاگه ری و پیتروکیمیاویدا وه ک راویژکار له ولاتانی - ئیتالیا-سویسرا- سینگا پور-کاری کردووه ، نه م کارگانه ی که فرانس کاری بو کردوون کارگه کانی به رهه م هینانی گازی کیمیاویان له عیراقدامه زرانوووه، فرانس به رپرسی گوازتنه وه و کرین و فروشتنی ماده ی کیمیاوی و که ره سته کانی دروست کردنی نه م کارگانه بووه له عیراقدامه.

له سالی ۱۹۸۰ دا و له کاتی جه نگی عیراق و ئیرانداو کاتیک به ره کانی جه ننگ بو به عس گرانتروو شه ر توندتر ده بوو له لایه کی تریشه وه هیزی پیشمه رگه ش قورسای نی نه م شه په یی زیاتر ده کرد ، سه دام و به عس بیریان له چه کیک ده کرده وه و یان پیویستیان به چه کیک بوو که پارسه نگی شه ر به به رژه وه ندی به عس بگورئ، فرانس فان ئانرات شیواترین و نزدیکترین و جیگه ئ متمانه ترین که سی به عس بوو بو نه م کاره ، هه ر لیزه وه ش فرانس ده ست به کاربوو که وته کار بو دامه زراندن و کرینی پارچه و ماده پیویسته کان و لیزه وه ش قازانجی بی نه و په ری ده کرد، هه ر له و سه رو به نده شدا فرانس کارگه یه کی بازرگانی و پیترو کیمی بی نه ناوی -FCA- که کورت کرا وه ی نا وه که ی خوویه تی دا مه زرانند .

به پی نی نه و به لگه نامانه ی که له به ر ده ستدان ، فرانس له سه ره تای کاره که یدا ماده ی (Thiodiglycol) که کورت کراوه که ی ده بیته (TDG) له یابان له کارگه یه ک به ناوی(- Toyo -Kasei Kagyo co) که خاوه نه که ی(- Charles Tanaka-) بوو له گه ل فرانسدا په یوه ندیبه کی زورباشی هه بوو ده کرپی و ده یدا به عیراق ،سه ره تای نه م کاره بویه له یابانه وه بوو چونکه نه وکاته یابان به ربه ست و کوئترولیکی هینده توندی له سه ر نه م ماددانه له چاو ولاتانی تردا نه بوو ،وه کرین و فروشی نه م ماددانه له باری یاساییه وه زور ئاسان بوو،له ته نها یه کیک له و بازرگانیه دا که فرانس له سالی ۱۹۸۴-۱۹۸۶ دا کردویه تی بری ۱۰۰۰۰۰۰۰ ئیرو قازانج کردووه، هه روه ها بازرگانیکی تریش به ناوی(-Peter Walschek-) که به ره چه له ک خه لکی ولاتی چیکه و دانیشتوی نه لمانیایه هه ر به هه مان ریگا نه م ماددانه ی کرپوه و به ئیرانی فروشتووه ، له گه ل زیاتر تووندبوونی شه ردا له ناوه راستی سالانی ۱۹۸۰ دا و بره وی نه م چه که وای لیتهات که نه م ماددانه له یاباندا خه ریک بوو ته واو ده بوون ، وه

گرنگی ته م چه که ش بو رژیمی سه دام زیاتر ده بوو به تایبه ت سه رکه وتنه کانی ئیران له شه ره کانداو به رزبوونه وه و به هیتریبوونی هیزی پیشمه رگه و نارپه زاییه تیه کانی خه لک . . . . . ، عیراق بویه فرانسی بو زیاتر کرین و بری زیاتر راسپارد له م ماوانه نه دا زور گازی تریش هاتنه ناراهه که رژیمی به عس داوای کردوون و خستنیه لیستی چه که کیمیایه کانییه وه وه ک گازی VX Sarin- Tabn - .

فرانس بو کرینی ته و ماددانه و پارچه و که لو په له کانی به رهه م هیئانی له ته مریکا و یابن و ته و روپا که وته خو و توپریکی فراوانی له کارگه و سه رمایه دارو بازرگان په یدا کردووه، تا وای لیهاه که فرانس ریگای زور ئالوزو له هه مان کاتیشدا کارای بو ته م بازرگانییه دوزیه وه ،بو نمو نه له زوریک له به لگه کاندای ناوی زور کومپانیی جیاجیادین ، له چه شنی Alcolac- له Baltimore- ته مریکا که به بری ۱۳۰ ته ن TDG بو هه ر چه ند رپوژ جاریک بو فرانس ئاماده ده کات ، ته نها له ماوه ی ۱-۹-۱۹۷۸ تا ۲۰-۰۲-۱۹۸۸ بری ۷۳۰ ته ن تیودیدیوگلیکولی [که ته م بره به شی کوشتنی نیوه ی دانیشتوانی گوی زه وی ده کات] به فرانس فروشتووه که ته ویش به ریگای جیاجیادا له وانه به نده ره کانی -رپوته ردام- و - عه قه به- و ریگای ترادا گه یاندوته

به غدادو مسه ناو کارگه کانی تری ئاماده کردنی ته م چه کانه له عیراقدا، فرانس بو فیئل کردن له ده زگاکانی پولیس و گومرگ ریگایی زور شه یتانی گرتوته به رهه ر له کرینی ته م ماده ستراتیجیانه وه وه له کارگه ته مریکیه کان به ناوی کارگه که ی خوئی که ته وروپی بوو یان کارگه ی تری که نه دی و تاگومان نه چیتته سه ر کاره کانی تا گورینی ریگایی بار وکه لو په له کان له ریگاداوه له به نده ره کاندای یان گورینی ناوی که لو په له کان بو نمونه تیودیدیوگلیکولی کردووه به - پی-قی-سی- که ماده یه که بو دروست کردنی بووری و وایه ری کاره با به کاردیت ، یان ده یکردن به ناوی ده رمان و که لوپه لی ته ندروستی و ناوی کارگه ی دروست کردنی ده رمانی مسه نای لیده دان .

له و راپورتانه ی (یونسکوم) که له سه ر چه که به کومه ل کوزه کانی عیراقه ته وه روون بووه ته وه که په یوه ندی فرانس و رژیمی به عس چه ند به هیتریبووه ، بو نمونه وه زیری نه وتی عیراق نا مه یه کی ده ستنوووسی خوئی یان ته له فونیککی کورتی بو کردووه وه تیایدا دیاره که چی پارچه یه ک یان چه ند مادده ی کیمیایی وه چی مادده یه ک بکریت ، هه ر لیره شدا ته وه روونه که وه زیری نه وتی عیراق له سالانی ۱۹۹۰ به دواوه ش ته نها شکللی بووه و خه ریکی کرینی چه کی به کومه ل کوزبووه ،له هه مان ته م راپوتانه دا ناوی زور کارگه ی وه همی عیراقی و فان ئانات هه ن وه ک -(sogi,soti,soci)- که له ژیر سه رپه رشتی راسته و خوئی وه زیری نه وتی عیراقدا بوون ، له یه کیک له و دوکومیتتانه دا باسی پیشوازی فان ئانات له فروکه خانه ی سه دامی ده ولی دا ده کات (که چون ده چیتته ئوتیلی ره شید ژووری ۷۱۱ که وه ک شوینی کاری فان ئانات بووه ، کچی سا یه قه که ی فان ئانات وا ده گیریتته وه } باوکم سکریتی و زیری نه وت بوو ، زور جار ده چوو بو پیشوازی و گواستنه وه ی فرانس فان ئانات به لام

هه رگیز باسی چه کی کیمیاویان نه ده کرد، نوبراو دواتر له گه ل زوریک له زانایانی چه کی کیمیایی عیراق له لایه ن خودی به عسه وه کوژراوه .

با زرگانیه کانی فرانس له سالی ۱۹۸۴ به دواوه زیاتر بووه بو نمونه ۵۰ ته ن گازی { پی، سی، ئیل، }، که ته نها ته م بره به شی قرکردنی دانیشتوانی گوی زه وی ده کات که گازی {تابوون} ی لی دروست ده کریت، یان له سالی ۱۹۸۵ دا ۲۰۰ ته ن گازی سارینی بردووه بو عیراق .

به بازرگانی به م که لو په ل و مادده کیمیایانه وه فان ثانات خه رماتییک پاره و سه رماییه ی قازانج کرد، که ده سنی فان ثاناتی والا تر کرد له بازرگانی و ده ست پراگه یشتنی زیاتری به زور مادده و کارگه ی تر، بو نمو نه گازی { فه ی ئیکس } و ده زگاکانی که دواتر به عیراقی فرۆشتوو په یوه ندی و بازرگانی له گه ل (FCA)، (ORIA)، (Haseley Bride)، (Nu kraft Mercanti) .

تا ئیستا و به پییی ته و زانیاریانه ی له به ر ده ستدان فان ثانات ته م ماددانه ی بردووه بو پژیمی به عس :-

۱- گازی مؤسته رد که بونی سیرو پیازی لیدیت و له شه ری یه که می جیهانیدا بو یه که م جار به کار هاتوو - شیوه ی قاوه بییه - که پیکهاته ی گازه کانی -TDG-POCL-، که له مه فان ثانات بری ۱۳۲۰ ته ن - TDG-وه بری -POCL- ته ن داوه به پژیمی به عس .

۲- گازی تابوون که بونی باده می لیدیت ، به گازی ته عساب ناسراوه که بی ره نگه و میشک له کار ده خات ، وه ده ماره کان و هه ست و هوش له کار ده خات له م گازه فان ثانات بری ۶۰ ته نی داوه به به عس .

۳- گازی فه ی ئیکس که توندترین و سامناکترین گازی ژه هراوییه، بوگه نیکی زوری هه یه، به هه ر بریک بکه ویتته سه ر له ش کوشنده یه فرانس ته م گازه شی داوه به عس .

۴- گازی سارین ، بی ره نگ و بی بونه ، له گه ل هه لمزیندا ده ست به جی ئینسان ده کوژیت ، فان ثانات له م گازه ۱۳۶ ته ن -TMP- و ۲۰۴ ته ن -HF- ی داوه به عیراق .

بو جاری یه که م پژیمی به عس تیکه لیک له گازی مؤسته ردو گازی تابوونی له سالی ۱۹۸۷ دا به سه ر شاری خوره م شه هر دا باراند که ته و کات به ره ی شه ری عیراق ئیران بووه ره له هه مان سالییدا به فرۆکه شاری سه رده شتی به م تیکه له گازه بومباران کرد وه زیاتر له ۴۰۰ که س ی سیفیل کوژران و ۶۰۰۰ که سیش بریندار بوون که تا ئیستاش زوربهیان به کاریگه ریه کانی ته م گازانه بیمارو ده رده داری نه خوشی جوړاو جوړن ، دواتر له سالی ۱۹۸۸ دا شاری هه لبعه ی به تیکه لیک له م گازانه بووردوومان کرد که زیاتر له ۵۰۰۰ که س کوژران و ده یان هه زار که سیش بریندار بوون ، وه دواتریش ته م گازانه ی له هیرشه جوړاو جوړه کانی ته نفالدا به کار هیناوه ، هه ر ماوه یه ک پیش به کار هینانی ته م گازانه ده رده که

وێت که ڤان ئانرات برپیککی زۆر له م گازانه ی که یاندۆته ده سستی به عس، سه یر له وه دایه فرانس له زۆربه ی چاوپیکه وتنی رۆژنامه و ته له فیزۆنه کاندایه م شیوه یه وه لām ده داته وه، -داوای لیبوردن ناکه م - خۆم به تاوانبار نازانم - من ته م گازانه م داوه به سه دام به لām نه م زانیوه بۆ ته م کاره ی بووه- عیراق بۆ من ناخۆش نه بوو- ئاگادارنیم یان حه ز ناکه م هیچ له م با ره یه وه بلیم - خه لک به م گازه ش نه مردنایه ته لغام و برسیتی ده ی کوشتن !!!

ده مامکه فیلاویه کانی ڤان ئانرات کاتیکی که وتنه خواره وه که له سالی ۱۹۸۸ دا وه ختیکی تاوانبار به برپیککی زۆری ته م ماددانه له ئیتالیا گیراو داداگا که وته لیکوئینه وه له دۆسیه که ی و فرانس که لکی له به که فاله ت نازادبوونه که ی وه رگرت تا چاوه روانی دادگا که ی بکات ، به لām هه لات بۆ عیراق و خۆی له دادگا شآرده وه رۆیشته وه بۆ لای پرژیمی سه دام و درپژه به کاره کانی خۆی ده دات و له عیراق ژیانیکی شاهانه ده ژیا، خۆی له یه کیک له گفتوگو ته له فیزیۆنیه کاندایه ئا وای ووت - سه دام بۆ من خراب نه بوو من له وئ ژیانم زۆر خۆش بوو- رپا سستی ته مه له گه رانه وه یدا بۆ عیراق ده رده که ویت ، که چۆن له لایه ن پرژیمی به عسه وه پیشوازی ده کریت ، بالآخانه یه کی تایبه تی له شه قامی-حه یفاء- ژماره ۱۱۲ ده دریت ، ئۆتۆمبیلکی تازه ی جۆری ئۆلدس مۆبیل و له ناوچه یه کی پارێژراودا که ته نها به عسیه پله داره کان و خێزانی سه دامی تیدا ده ژیا کارو باری بۆ به عس ده کرد، هه روه ها ڤان ئانرات پاسپۆتی عیراقیشی به ناوی -فارس منصور ألباز- پیداربوو ، ته مه خه لاتیککی گه وره بوو بۆ تاوانباریک که له ده ست دادگا هه لاتبوو وه له لایه ن پرژیمیکه وه پاداشت ده کرا که هیچ که سیککی بیگانه له عیراقدا لیبی به هره مه ند نه بوو، هه روه ها بیجگه له ژنه هۆله ندیه که ی ماوه یه ک ژنیکی فه له ستینیشی هه بووه - دوا ی ته وه ی که ژنه که ی خۆی و کورپه که ی له کۆتایی سالی ۱۹۹۹ دا گه راونه ته وه بۆ هۆله ند -

ڤان ئانرات له و سالانه ی که -UN- کارگه و چه که کانی حکومه ت و به عسی ده پشکنی و به دوا ی پشکنینی چه که به کۆمه ل کۆزه کانی دا ده گه ران بوازی زۆر لی ته نگ بوته وه ، له راپۆرتی کانی نه ته وه یه ک گرتووه کان و ئه مریکاییه کاندایه هاتووه ڤان ئانرات به وه تاوانبار ده که ن که لانی که م له ۷۵٪ له چه که به کۆمه ل کۆزه کانی عیراق ده که ویتته ته ستۆی ڤان ئانرات، و هه روه ها تاوانباریشی ده که ن به جینۆساید کردنی خه لکی کوردستان و ئه و هه زاران که سه ی که به م چه که کۆمه لکۆزه کۆژراون یان بریندارن چ له شه ری دژی خه لکی کوردستان و ئه نفا له کاندایه چ له شه ری عیراق ئیراندا ، وه هه روه ها ویران کردنی زیاتر له ۲۰۰۰ دیهاتی کوردستان و قه تل و کوشتاری خه لکه که ی بی سه رو شوین کردنی ۱۸۳۰۰۰ پیرو ژن و مندال له کوردستاندا به پشتیوانی و هیژی ته م چه که بووه ، سه یر له وه دایه له لیکوئینه وه کانی نه ته وه یه ک گرتووه کاندایه فرانس خۆی به ئه لمانی ناساندووه -

کاتیڤک که رژیمی به عس له دوایین هه ناسه کانی دابوو له شه ری دژی ته مریکادا له سالی ۲۰۰۳ دا له مانگی ته پریدا قان ئانرات به {لیزه پاسییه ک که پاسپورتیکی کاتیبه له سه فاره تی هوئه ندا له دیمه شق به هوئی فشاری ده زگای ئا سایشی هوئه ندا _ AIVD _ که گوايه فرانس کاری بو کردین و زانیاری له سه ر چه که کانی عیراق پیدابن} له ریڤگه ی سوریاوه خوئی گه یانده وه هوئه ندا .

گه رانه وه و ده رکه وتنه وه ی قان ئانرات له هوئه ندا بابه تی رپوژنامه و ته له فیزیۆنه کان بوو ، به نا و بانگتیرن گفتوو گوئی لا گوئاری- {Nieuw Revu} بوو به ناوی {هیچ په شیمان نیم} که هه ر له ویشدا وه ک بازارگانی مه رگ ناوزه دکرابوو ، دواتر له که نالی ته له فیزیۆنیشدا گفتوگیه کی له گه لدا سازکرا.

ئه م گفتوو گوو ده رکه وتنه ناوه نده چه پ و ئینسان دوسته کانی هوئه ندای هه ژاند،پارتی سوسیالیستی هوئه ندی که له په رله ماندی هوئه ندادان - له سه ر زمانی یه کیڤک له په رله ماتتاراه کانی به ناوی-H.van Bommel- که دوستیکی نزیکی گه لی کورده و هه موو سالیڤک له یادی کیمیا بارانی هه له بجه دا که ناوه ندی هه له بجه سازی ده کات په یام و هاویشتی خوئی راده گه یه نیت وئاماده ده بیته ، دوژیکی گرنگی ده ست پیکرد وه داوای لیکوئینه وه ی له تاوانبار کرد ، و هه روه ها نا وه ندی هه لبعه دژ به جینوسایدی گه لی کورد له هوئه ندا-CHAK- له گه ل پارتی سوسیالیست و چه ند که سی ئینسان دوست کومیه تیه کیان به ناوی کومیتته ی به داگاگه یاندى-فرانس قان ئانرات- پیکهینا که بو کوکوردنه وه ی دوسییه یه کی یاسایی و دواتر گرتنی پاریزه ر و په یدا کردنی شایه ت و شکایه ت کردن له دادگاو تاوانبار کردنی فرانس قان ئانرات وه ک تاوانباری جینوسایدی گه لی کوردستان، ده وله تی هوئه ندا وه زاره تی دادی هوئه ندا له ژیر ته م فشاره سیاسی قانون یه دا که پارتی سوسیالیست و ناوه ندی هه له بجه به ریپان خستبوو خوشبه ختانه رپوژی ۷-۱۲-۲۰۰۴ له کاتیڤکدا فرانس قان ئانرات خه ریکی هه لاتن و راکردن بوو له ده ستی دادگا گیراو ده ست کرا به لیکوئینه وه له گه لیدا، پارتی سوسیالیست له یه که م راکه یاندى رپوژنامه وانیاندا ته م رپوژه یان وه ک رپوژیکی میژوویی نرخاند ، ناوه ندی هه لبعه ش له لیدوان و چاو پیکه وتنه رپوژنامه وانیه کاندا وه ک سه رکه وتنی یاساو رپزگرتن له گیانی قوربانیه کانی کیمیا باران و سه رده شت و هه له بجه و ته نفال دایانه قه له م ، چه ند رپوژ دواتر رپوژنامه کان باسیان له وه کرد که تاوانبار سه ر به ده زگای پارستنی هوئه نده و گوايه زانیاری دایته به وان له سه ر چه که کانی عیراق، پارتی سوسیالیست بوئه مه داوای لیکوئینه وه و دانیشتنی ده سته جیی په رله مانى کرد، هه روه ها ناوه نی هه له بجه ش نامه یان بو به رپرسی هه موو فراکسیۆنه کانی پارتیه هوئه ندیه کانی په رله مان ناردوو وه تیایدا روون کردنه وه یان ده رباره ی ته نفال و جینوساید داوه وه داویان کردوو که ته و کوشتاره درندانه ی خه لکی کوردستان وه ک جینوساید بناسینن وه هه روه ها تاوانبار فرانس قان ئانرات وه ک تاوانباری جینوساید بناسینن که -کومیتته ی به دادگایی گه یاندى فرانس قان ئانرات -که ناوه ندی هه له بجه ش تییدا کار ده کات به م تاوانه واته تاوانی جینوساید داویانه به دادگاو تا ئیستا نزیکه ی ۳۰ که سیان

له قوربانیه کانی کیمیاباران وه ک شایه ت داوه به دادگا، وه له چه ند هه فته ی تردا له په ر له مان له م باره یه وه باس و خواس ده کریت بیگومان نه مه سه رکه وتنیکی گه وره یه دواى ۱۶ سال له قه تل و عام و کیمیا باران تاوانباریک بده یینه دادگا و لی نه گه ریپین تاوانباران سه ر به ست بن و جیگه ی خوشیه تی که نا وه نده جه ما وه ری و سیاسیه کان له هه ر کوی هه ن ده ست بو نه م کارانه به رن و تاوانباران بده نه دادگا دواى قه ره بووی زیانه کانی قوربانیه کان و دوو باره نه بوو نه وه ی نه م تاوا نه بکه ن .

AmirKhadir@Hotmail.com

7-01-2005

Holland